

ВАЛЮТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА КОНТРОЛЬ

Коваль Г.О., Осадча Г.Г.

Анотація. В статті проведені дослідження щодо основних умов здійснення валютної політики, висвітлюються найактуальніші проблеми державного валютного регулювання та контролю, а також розглянуті основні напрями та інструменти валютного регулювання та контролю.

Ключові слова: Валютне регулювання, валютний контроль, валютна політика, валютний ринок, валютні операції, національна та іноземна валюта, платіжний баланс, валютні резерви, валютне законодавство.

Вступ. Валютна політика країни визначається політикою державного регулювання економіки загалом, ступенем втручання органів державної влади у валютно-кредитні та фінансові відносини.

Валютна політика - це сукупність заходів, які здійснюються державою у сфері міжнародних валютних відносин відповідно до поточних (тактичних) та довгострокових (стратегічних) цілей країни.

Складовими валютної політики є:

валютне регулювання;

валютний контроль;

міжнародне валютне співробітництво та участь у міжнародних валютно-фінансових організаціях.

Поглиблення міжнародної економічної інтеграції валютного ринку кожної країни потребують політики державного регулювання економіки і певного втручання державних органів у валютно-кредитні та фінансові відносини[1].

Мета статті - дослідження сучасного стану валютного регулювання та контролю, визначення основних методів здійснення валютного регулювання і контролю, розкриття змісту та особливості діючої практики.

Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні та практичні основи управління валютною політикою підприємств України.

Об'єктом дослідження є валютне регулювання і контроль підприємств України в сучасних умовах.

Методи досліджень. Основою дослідження є фундаментальні положення економічної теорії з проблем валютного регулювання та контролю. Для вивчення положень національного законодавства та нормативних актів щодо валютного регулювання і контролю застосовувався комплексно-системний підхід. Для уточнення понять валютне регулювання і валютний контроль застосовувався метод індукції та дедукції.

Результати та обговорення. Вивчення валютної політики держави базується на дослідженні таких узагальнюючих показників як валютне регулювання і контроль.

Правові норми, які визначають порядок здійснення валютних операцій, виконують дві основні функції: регулюючу і контрольну. Регулююча функція валютного законодавства полягає, в першу чергу, у визначенні обсягу прав і обов'язків осіб, які беруть участь у здійсненні валютних операцій. Основною ж метою валютного контролю є забезпечення дотримання валютного законодавства при здійсненні цих операцій [2, с. 201-203].

Основним нормативним документом, який установлює режим здійснення валютних операцій на території України є Декрет КМУ "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" [3].

Валютне регулювання - це діяльність уповноважених державних органів, спрямована на організацію функціонування внутрішнього валютного ринку, визначення порядку проведення операцій з валютними цінностями та міжнародних розрахунків. За своїм змістом валютне регулювання передбачає видання компетентними державними органами нормативно-правових актів, що стосуються принципів, порядку, умов та строків здійснення валютних операцій, визначення курсів іноземних валют, виражених у валюті України, курсів валютних цінностей, виражених в іноземній валюті, порядку вивезення та ввозу іноземної валюти, режиму здійснення іноземних інвестицій, підстав та процедури притягнення осіб, винних у порушенні норм валютного законодавства, до відповідальності [5].

Крім того, засоби валютного регулювання спрямовані на визначення засад внутрішньої та зовнішньої валютної політики держави та формування і розвиток внутрішнього валютного ринку, державного валютного резерву для забезпечення фінансових зобов'язань держави в іноземній валюті. Валютне регулювання також має своїм завданням визначення правового положення, повноважень і функцій державних органів в сфері валютного регулювання та регулювання банківської діяльності з валютними цінностями. Окремим завданням валютного регулювання є підтримання стабільного курсу національної валюти та національного платіжного балансу, а також забезпечення стабільності надходження іноземної валюти на національний валютний ринок та захист іноземних інвестицій.

Валютне регулювання здійснюється одночасно на двох рівнях: внутрішньому та зовнішньому. Зовнішнє або міжнародне валютне регулювання сприяє розвитку зовнішньої торгівлі та державного фінансового співробітництва, стабілізації валют, підвищенню рівня їх конвертованості, підтриманню рівноваги платіжних балансів країн.

Внутрішнє валютне регулювання, в свою чергу, здійснюється компетентними органами держави з метою здійснення контролю за внутрішніми і зовнішніми валютно-фінансовими потоками, проведенням моніторингу й регулювання стану внутрішнього валютного ринку України.

Національний банк України виконує наступні функції:

здійснює валютну політику, виходячи з принципів загальної економічної політики України;

складає разом з Кабінетом Міністрів України платіжний баланс України;

контролює дотримання затвердженого Верховною Радою України ліміту зовнішнього державного боргу України;

визначає у разі необхідності ліміти заборгованості в іноземній валюті уповноважених банків нерезидентам;

видає обов'язкові для виконання нормативні акти щодо здійснення операцій на валютному ринку України;

нагромаджує, зберігає і використовує резерви валютних цінностей для здійснення державної валютної політики;

видає ліцензії на здійснення валютних операцій та приймає рішення про їх скасування;

встановлює способи визначення і використання валютних (обмінних) курсів іноземних валют, виражених у валюті України, курсів валютних цінностей, виражених у іноземній валюті або розрахункових (клірингових) одиницях;

встановлює за погодженням з Міністерством статистики України єдині форми обліку, звітності та документації про валютні операції, порядок контролю за їх достовірністю та своєчасним поданням;

забезпечує публікацію банківських звітів про власні операції та операції уповноважених банків [3].

Поряд із регулюванням необхідно виділяти іншу складовою валютного управління – контроль, який дає можливість забезпечити зворотній зв'язок в системі валютного законодавства [7].

Окремим видом фінансового контролю виступає валютний контроль. **Валютний контроль** – це комплекс заходів, за допомогою яких держава контролює встановлений нею порядок здійснення валютних операцій.

Він здійснюється з метою перевірки відповідності діяльності підприємств нормативно-правовим актам, які регламентують операції з валютними цінностями [4, с. 182].

Нормативну базу здійснення валютного контролю складають Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» та «Положення про валютний контроль», затверджене постановою НБУ від 08.02.2000 р. №49.

Об'єктом валютного контролю, виступають таким чином, валютні операції резидентів та нерезидентів України. Також згідно ст.12 Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» валютному контролю підлягають і зобов'язання щодо декларування валюти та валютних цінностей.

Залежно від правового статусу, суб'єктів валютного контролю можна поділити на державні та недержавні. Залежно від обсягу повноважень, суб'єкти поділяються на дві групи: органи валютного контролю (НБУ та інші уповноважені державні органи) та агенти валютного контролю - уповноважені комерційні банки [5].

Контроль за діяльністю суб'єктів здійснюється, зокрема, за наступними напрямками: визначення відповідності проведених валютних операцій чинному законодавству; перевірка наявності у суб'єктів необхідних для валютних

операцій ліцензій і дозволів; перевірка виконання резидентами зобов'язань в іноземній валюті перед державою; контроль за обґрунтованістю платежів в іноземній валюті; перевірка переміщення валюти та валютних цінностей через митний кордон України; контроль за проведенням експортно-імпортних операцій; перевірка повноти, своєчасності складання та об'єктивності обліку і звітності проведених валютних операцій; перевірка правильності відкриття та використання банківських рахунків; забезпечення заходів юридичної відповідальності та накладання санкцій на осіб, винних у порушенні норм валютного законодавства.

Залежно від правового статусу, суб'єктів валютного контролю можна поділити на державні та недержавні, якими є, зокрема, уповноважені комерційні банки. Крім того, залежно від обсягу повноважень, суб'єкти поділяються на дві групи: органи валютного контролю (НБУ та інші уповноважені державні органи) та агенти валютного контролю - уповноважені комерційні банки.

На відміну від органів валютного контролю, агенти не мають владних повноважень щодо визначення порядку здійснення валютних операцій і валютного контролю, а також щодо застосування санкцій за порушення валютного законодавства. Згідно п.1.2 «Положення про валютний контроль», вони зобов'язані лише контролювати законність валютних операцій, що проводяться резидентами і нерезидентами через ці банки, а у випадку встановлення порушень у діях останніх - інформувати відповідні державні органи про виявлені правопорушення валютного законодавства [6].

Національний банк України в якості головного органу валютного контролю, здійснює: контроль за виконанням правил регулювання валютних операцій на території України з усіх питань, не віднесених до компетенції інших державних органів; забезпечує виконання уповноваженими банками функцій щодо здійснення валютного контролю згідно з актами валютного законодавства України.

Державна податкова інспекція України здійснює фінансовий контроль за валютними операціями, що провадяться резидентами і нерезидентами на території України.

Міністерство зв'язку України здійснює контроль за додержанням правил поштових переказів та пересилання валютних цінностей через митний кордон України, а Державний митний комітет України здійснює контроль за додержанням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України.

Виходячи з компетенції вище зазначених органів, формами здійснення валютного контролю виступають: проведення перевірок; здійснення аналізу фінансової, бухгалтерської та статистичної звітності валютних операцій резидентів та нерезидентів; реєстрація та облік валютних операцій; надання НБУ валютних ліцензій, дозволів та їх відкликання у передбачених законом випадках; подання агентами валютного контролю інформації про факти порушень валютного законодавства; застосування органами валютного

контролю санкцій до правопорушників у випадках порушення ними валютного законодавства.

Валютний контроль також може проводитися і на господарському рівні. Але такий вид контролю проводиться менеджерами, власниками підприємств, яких в першу чергу цікавить питання ефективності, економічної доцільності, прибутковості валютних операцій.

Отже, основними завданнями валютного регулювання та контролю є: організація системи курсоутворення, захист і забезпечення необхідного ступеня конвертованості національних грошей; регулювання платіжної функції іноземної валюти, регламентація поточних операцій платіжного балансу;

організація внутрішнього валютного ринку; регламентація та регулювання банківської діяльності з валютними цінностями; захист іноземних інвестицій, регулювання процесів утворення та руху капіталу; встановлення режиму та обмежень на вивезення і ввезення через кордон валютних цінностей;

забезпечення стабільних джерел надходження інвалюти на національний валютний ринок.

Висновок. В результаті проведених досліджень розглянуто основні аспекти здійснення валютного регулювання та контролю, проведені дослідження щодо основних умов здійснення валютної політики, висвітлено найактуальніші проблеми державного валютного регулювання та контролю, а також розглянуто основні напрями та інструменти валютного регулювання та контролю.

Підтверджено важливу роль валютного регулювання і контролю в економіці будь-якої країни, метою яких є підтримка економічної стабільності й утворення надійного фундаменту для розвитку міжнародних економічних відносин шляхом впливу на валютний курс і на валютно-обмінні операції.

Література.

1. Коблянська Г.Ю. Законодавче регулювання зовнішньоекономічної діяльності // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – №5. – С.42-46.

2. Михайлів З.В. Міжнародні кредитно-розрахункові відносини та валютні операції: навч. пос. / З.В.Михайлів, З.П.Гаталяк, Н.І.Горбаль. - Львів: Вид. Національного університету «Львівська політехніка», 2004. – 244 с.

3. Декрет КМУ "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" від 19.02.93 р. №15-93 // Все про бухгалтерський облік. – 2008. – №23 (1420). – С. 40-45.

4. Васенко В. К. Валютно-фінансовий механізм зовнішньоекономічної діяльності: Навчальний посібник. – К.: "Центр навчальної літератури", 2004. – 216 с.

5.Шкарупа В.К.Фінансове право України: Навчальний посібник: - Київ: „Істина", 2007. - 148 с.

6. Постанова № 49 « Про затвердження положення про валютний контроль» від 08.02.2000, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 4 квітня 2000р. за №209/4430.

7. Венгрін Т.П. Стаття «Нормативне регулювання валютних операцій підприємств»

Авторська довідка

1. Осадча Ганна Григорівна, к.е.н., доцент; кафедра обліку і аудиту, Національний університет харчових технологій, e-mail: skamik@list.ru.

2. Коваль Ганна Олегівна, студент ОФПД 4-3; Національний університет харчових технологій, e-mail: skamik@list.ru.

FOREIGN EXCHANGE REGULATIONS OF EXCHANGE CONTROL

Koval H.O., Osadcha H.H.

National University of food technologies, Kyiv, Ukraine

In the articles conducted of research in relation to the basic conditions of realization monetary policy, shown actual problems of state regulation of currency and control, and also considered main directions and tools of regulation of currency and control.

Key words: *foreign exchange regulations, exchange control, monetary policy, currency market, currency operations, national and foreign currency balance of payments, foreign exchange reserves, currency legislation.*

ВАЛЮТНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ И КОНТРОЛЬ

Коваль А.О., Осадча А.Г.

Національний університет пищевых технологий, г. Киев, Украина

В статье проведены исследования условий осуществления валютной политики, раскрыты актуальные проблемы государственного валютного регулирования и контроля, а также рассмотрены основные направления и инструменты валютного регулирования и контроля.

Ключевые слова. *Валютное регулирование, валютный контроль, валютная политика, валютный рынок, валютные операции, национальная и иностранная валюта, платежный баланс, валютные резервы, валютное законодательство.*

Контактні данні для редколегії: Осадча Ганна Григорівна, тел. – 0442879837; e-mail: skamik@list.ru.